АНОТАЦІЯ

Каптюров А.А. Глобалізований концепт CIVIL SOCIETY в англомовному медіадискурсі: когнітивно-аксіологічний аспект. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії в галузі знань 03 Гуманітарні науки – 035 Філологія – Київський національний університет імені Тараса Шевченка. Київ, 2026.

Дисертацію присвячено когнітивно-аксіологічному дослідженню механізмів вербалізації концепту CIVIL SOCIETY, який тлумачимо як глобалізоване ментальне утворення, що репрезентує сферу добровільних об'єднань, незалежних від державної або корпоративної влади. Глобалізований концепт, задіяний у цій праці, визначаємо як утворення з інваріантним ядром, центральні компоненти якого (актантна структура та аксіологічні опозиції) залишаються стабільними в медіадискурсі попри ідеологічну варіативність периферії. Іншою ознакою глобалізованого концепту є його мовна наднаціональність, тобто він вербалізується однаково в різних національних варіантах англійської мови, не обмежуючись жодним із них. У сучасному англомовному медіадискурсі як опосередкованій публічній комунікації досліджуваний концепт втілюється як стратегічний дискурсивний феномен, організований навколо моделі актантів, що включає Протагоніста, Антагоніста і Жертву. Медіатизований концепт CIVIL SOCIETY забезпечує розуміння соціальних процесів, дозволяючи простежити, як медіа конструюють і поширюють ідеологічні смисли. Когнітивно-аксіологічний аспект його дослідження дозволяє виявити зв'язок вербалізації концепту з ціннісною оцінкою дій актантів, для яких «справедливість» або «незалежність» стають об’єктами ідеологічної боротьби.

Вивчення вербалізації концепту CIVIL SOCIETY дозволяє виявити, як медіа створюють суспільні наративи, що формують громадську думку і впливають на політичну активність різних соціальних груп. Встановлено, що вибір засобів вербалізації концепту CIVIL SOCIETY у ЗМІ зумовлений двома чинниками: по-

перше, ідеологічна позиція медіахолдингу та його власників; по-друге, орієнтація на цільову аудиторію і прагнення задовольнити її інформаційні запити.

Матеріалом дослідження слугують такі провідні англомовні видання: Agence France-Presse (AFP), Associated Press (AP), Australian Associated Press (AAP), BBC, CNN, Fox News, The Guardian та The New York Times.

Теоретико-методологічну основу дослідження становить поєднання інструментарію когнітивної лінгвістики й аксіології. Центральне місце концепту CIVIL SOCIETY в англомовному медіадискурсі доведено трьома взаємодоповнювальними методами: контент-аналізом (зафіксовано високу частотність звернення до цього концепту в ідеологічно різних типах ЗМІ), наративним моделюванням (виявлено універсальну актантну модель) та аксіологічним аналізом (встановлено, що дискурсивне втілення концепту впливає на формування суспільної думки).

До застосованих лінгвістичних методів та прийомів належать: концептуальний аналіз для виявлення структури та змісту концепту; елементи дискурсивно-історичного підходу для аналізу текстів у соціально-ідеологічному контексті; наративний аналіз для моделювання фабул соціального конфліктів; методики кількісного та якісного контент-аналізу для встановлення засобів вербалізації та їхньої частотності; компонентний аналіз лексичних одиниць для виявлення семантичних складників їхніх значень з метою реконструкції когнітивної структури концепту; метод аналізу словникових дефініцій. Залучення цих методів та прийомів дало змогу виокремити тенденцію до ідеологічної поляризації вербалізаторів концепту CIVIL SOCIETY в англомовному медіадискурсі.

Наукова новизна полягає в тому, що в роботі вперше здійснено когнітивно-аксіологічний аналіз втілення глобалізованого концепту CIVIL SOCIETY в англомовному медіадискурсі. Цей концепт в медіадискурсі представляє конфлікт між певними учасниками, спрямований на мобілізацію або демобілізацію аудиторії, і реалізується не в окремому тексті, а в сукупності медійних повідомлень, що утворюють єдиний ідеологічний наратив. Новим є

застосування моделі драматичного трикутника для аналізу взаємодії суспільно-громадянських актантів у медійних текстах; виокремлення та детальний опис компонентної структури концепту через вербалізацію діяльності його учасників та їхніх цілей. Вперше обґрунтовано тезу про внутрішню конфліктність концепту, що лінгвально реалізується через бінарні опозиції, префікси-антоніми (*pro-/anti-*) та стратегії реномінації, які медіа використовують для легітимації власної ідеологічної позиції. У роботі вперше встановлено жанрову специфіку наративного моделювання: «колапсовий наратив» у репортажах (заголовок як мікронаратив) та «фрактальну структуру» в аналітичних статтях (відтворення конфлікту на різних рівнях: від особистісного до глобального). Вперше розроблено модель аксіологічного комплексу, що інтегрує стратегії реномінації («боротьба ярликів»), метафоричної драматизації (на основі концептуальних метафор із джерельними сферами ВІЙНИ та ВОГНЮ, що моделюють конфлікт і діяльність громадянського суспільства) та мнемічної легітимації через апеляцію до прецедентних феноменів як інструментів «політики пам’яті».

Практична значущість роботи полягає в можливості використання її результатів у викладанні курсів зі стилістики та інтерпретації тексту, медіалінгвістики, політичної лінгвістики, когнітивної лінгвістики, а також у розробці тренінгів з медіаграмотності, спрямованих на розвиток навичок критичного аналізу інформації та протидії маніпуляціям у ЗМІ.

У **першому розділі «Теоретичні та методологічні засади дослідження концепту в медіадискурсі»** досліджуваний різновид дискурсу визначається як опосередкований технічними засобами масової інформації тип комунікації, спрямований на конструювання соціальної реальності та програмування реакції масової аудиторії. Розкрито сутність концепту як ключової одиниці когнітивної лінгвістики. Проведено аналіз формування поняття громадянського суспільства у філософії і політології від античності до сьогодення. За результатами цього аналізу сформульовано визначення концепту CIVIL SOCIETY та виокремлено три основні моделі його організації: опозиційну, метафоричну та екземпліфікаційну.

У другому розділі «Концепт CIVIL SOCIETY в англомовному медіадискурсі: когнітивний вимір», що ґрунтується на аналізі емпіричного матеріалу, реконструйовано способи вербалізації цього концепту в медіадискурсі на основі «драматичного трикутника» С. Карпмана в ракурсі Переслідувача (Антагоніста), Жертви та Рятівника (Протагоніста). Продемонстровано, що ЗМІ зображають громадянське суспільство як учасника соціального конфлікту з трьома актантами: Протагоніст (громадянське суспільство), Антагоніст (держава, бізнес, еліти) та Жертва (соціальні групи, права яких порушуються). Кількісний аналіз вербалізаторів взаємодії актантів підтверджує, що відносини між цими учасниками є переважно конфронтаційними. Детально проаналізовано вербалізацію кожного актанта, зокрема індивідуалізацію протагоніста шляхом переведення концепту з абстрактного на конкретний рівень соціальних суб'єктів, представлених лексемами на кшталт *activist, student, youth*. Виявлено мовні засоби на позначення внутрішньої структури концепту CIVIL SOCIETY, що складається з компонентів ACTION та PURPOSE.

У третьому розділі «Концепт CIVIL SOCIETY в англомовному медіадискурсі: жанровий та аксіологічний виміри» досліджуваний концепт аналізується як утворення, що набуває в медіадискурсі стратегічного ідеологічного забарвлення й актуалізується через специфічні наративні конструкції. Встановлено особливості наративного моделювання концепту CIVIL SOCIETY в медіатекстах різних жанрів: у новинах наратив переважно організовано від результату події до її причини і контексту, тобто від актуальних до попередніх подій, тоді як в аналітичних статтях концепт розгортається через інтеграцію оцінних суджень і аргументативних стратегій, спрямованих на переконання аудиторії. Виявлено, що аксіологічний вимір медіадискурсу створюється лексичними засобами («битва ярликів»), метафорами та зверненнями до прецедентних текстів і конотонімів, що слугують інструментом «політики пам'яті» та формують ставлення аудиторії до персонажів та їхніх дій.

Ключові слова: *концепт CIVIL SOCIETY, глобалізований концепт, дискурс, англомовний медіадискурс, суспільний наратив, аксіологія, когнітивна лінгвістика, стратегія, вербалізація, драматичний трикутник.*

ABSTRACT

Kaptiurov A. A. Globalized concept CIVIL SOCIETY in the English-language media discourse: Cognitive-axiological aspect. – Qualifying scientific work, manuscript.

Thesis for a PhD degree in the field of study 03 Humanities in speciality 035 Philology – Taras Shevchenko National University of Kyiv. Kyiv, 2026.

The dissertation is devoted to the cognitive-axiological study of the verbalization mechanisms of the CIVIL SOCIETY concept, which we interpret as a globalized mental construct representing the sphere of voluntary associations independent of state or corporate authority. In this work we define the globalized concept as a construct with an invariant core, whose central components (actantial structure and axiological oppositions) remain stable in media discourse despite ideological variability of the periphery. Another defining feature of the globalized concept is its linguistic supranationality, meaning it is verbalized consistently across different national varieties of English, rather than being confined to any single one. In contemporary English-language media discourse, which circulates as a form of mediated public communication, the concept under study manifests as a strategic discursive phenomenon organized around an actantial model comprising the Protagonist, the Antagonist, and the Victim. The mediatized concept CIVIL SOCIETY facilitates understanding of social processes, allowing us to trace how the media construct and disseminate ideological meanings. The cognitive-axiological aspect of this study reveals the connection between the concept verbalization and the value-based assessment of the actions of actants, whose notions of “justice” or “independence” become objects of ideological struggle.

An analysis of the ways in which CIVIL SOCIETY concept is verbalized reveals how the media create public narratives that shape public opinion and influence the political activity of various social groups. It has been established that the choice of means of CIVIL SOCIETY concept verbalization in the media is determined by two

factors: first, the ideological stance of the media group and its owners; second, the focus on the target audience and the desire to satisfy its informational needs.

The research is based on the following leading English-language media outlets: Agence France-Presse (AFP), Associated Press (AP), Australian Associated Press (AAP), BBC, CNN, Fox News, The Guardian, and The New York Times.

The theoretical and methodological foundation of the study is formed by a combination of cognitive linguistics and axiology tools. The central role of the CIVIL SOCIETY concept in English-language media discourse is demonstrated by three complementary methods: content analysis (a high frequency of references to this concept has been recorded across ideologically diverse types of media), narrative modeling (a universal actantial model has been identified), and axiological analysis (the influence of the concept discursive realization on the of public opinion formation has been established).

The linguistic methods and techniques employed include: conceptual analysis to identify the structure and content of the concept; elements of the discursive-historical approach to examine texts within a socio-ideological context; narrative analysis to model the plots of social conflicts; methods of quantitative and qualitative content analysis to identify means of verbalization and their frequency; component analysis of lexical units to identify the semantic components of their meanings in order to reconstruct the cognitive structure of the concept; and the method of analyzing dictionary definitions. The application of these methods and techniques enabled us to identify a trend toward ideological polarization of the CIVIL SOCIETY concept verbalizers in the English-language media discourse.

The scientific novelty of the dissertation lies in the first performance of the cognitive-axiological analysis of the CIVIL SOCIETY globalized concept realization in the English-language media discourse. In media discourse, this concept represents a conflict between certain participants aimed at mobilizing or demobilizing the audience, and is realized not in a single text but in a body of media messages that form a unified ideological narrative. A novel contribution is in the application of the drama triangle model to analyze the interaction of socio-civic actants in media texts; the identification

and detailed description of the component structure of the concept through the verbalization of its participants' activities and their goals. For the first time, the thesis of the internal conflict of the concept has been substantiated; it is linguistically realized through binary oppositions, *pro-/anti-* prefixal antonyms, and renominating strategies used by the media to legitimize their own ideological positions. The study identifies, for the first time, the genre-specific characteristics of narrative modeling: the "collapse narrative" in news reports (the headline as a micro-narrative) and the "fractal structure" in analytical articles (the reproduction of a conflict at different levels: from the personal to the global). For the first time, an axiological model has been developed, integrating strategies of renomination ("labeling wars"), metaphorical dramatization (grounded in conceptual metaphors with WAR and FIRE source domains that model conflict and civil society activity), and mnemonic legitimation through appeals to precedential phenomena as tools of "memory politics".

The practical significance of the research lies in the potential application of its results in teaching courses on stylistics and text interpretation, media linguistics, political linguistics, and cognitive linguistics, as well as in the development of media literacy training programs aimed at fostering critical information analysis skills and countering media manipulation.

The first chapter, "Theoretical and Methodological Foundations for the Study of Concepts in Mass Media Discourse" systematizes the theoretical framework. Media discourse is defined as a type of communication mediated by mass media technical means, aimed at constructing social reality and programming mass audience reactions. The essence of the concept as a key unit of cognitive linguistics is revealed. A retrospective analysis of the civil society notion formation in philosophical and political thought from antiquity to the present is conducted, resulting in the definition of CIVIL SOCIETY concept as a globalized political narrative construct and the identification of three main conceptualization models: oppositional, metaphorical, and exemplificational.

The second chapter, "CIVIL SOCIETY Concept in the English-Language Media Discourse: Cognitive Dimension", based on empirical data, reconstructs the modes of the concept verbalization through the lens of S. Karpman's "drama triangle,"

involving the actants of the Persecutor (Antagonist), Victim, and Rescuer (Protagonist). It is demonstrated that the media portray civil society as a participant in social conflict involving three actants: the Protagonist (civil society), the Antagonist (state, business, elites), and the Victim (social groups whose rights are violated). Quantitative analysis confirms that the relationships between these participants are predominantly confrontational. The verbalization of each actant is analyzed, particularly the individualization of the Protagonist through lexemes such as *activist, student,* and *youth*. Linguistic means denoting the internal structure of the CIVIL SOCIETY concept, consisting of the components ACTION and PURPOSE, are identified.

The third chapter, "CIVIL SOCIETY Concept in the English-Language Media Discourse: Generic and Axiological Dimensions", analyzes the concept as a construct that acquires a strategic ideological character in media discourse and is actualized through specific narrative models. The particularities of the CIVIL SOCIETY concept narrative modeling are examined across different genres: in news reports, the narrative is organized from the outcome of an event to its cause and context, i.e., from current to previous events, whereas in opinion articles, the concept is deployed through the integration of evaluative judgments and argumentative strategies aimed at persuading the audience. The axiological dimension of media discourse is identified as being constructed through lexical means ("labeling wars"), metaphors, and appeals to precedent phenomena and conotonyms, which serve as tools of "memory politics" and shape the audience's evaluative attitude toward the characters and their actions.

Key words: *CIVIL SOCIETY concept, globalized concept, discourse, English-language media discourse, public narrative, axiology, cognitive linguistics, strategy, verbalization, drama triangle*.